

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ЕТИКА”
(для бакалаврів, спеціалістів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено проф. кафедри філософії *О. В. Пустовітом*

Затверджено на засіданні кафедри філософії (протокол № 13 від 14. 02.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Пустовіт О. В. Навчальна програма дисципліни “Етика” (для бакалаврів, спеціалістів). – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. – 14 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст вивчення дисципліни “Етика”, вказівки до виконання контрольної роботи, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Етика є одним з розділів філософії. На думку німецького філософа ХХ ст. Мартіна Хайдеггера, сутність філософії становить запитування: запитування світу людиною й людини світом. Пропонована програма орієнтована на студентів, для яких філософія не є профільним предметом, тому з розмаїття проблем етики вибрано ті, над якими має неодмінно замислитися кожна людина незалежно від фаху. Йдеться про такі одвічні питання філософії: що таке щастя, що є добро, чи може бути прекрасним і добрим життя людини і за яких умов.

На ці питання немає однозначної відповіді. Кожне з них має тисячолітню історію. Найвидатніші мислителі, намагаючись відповісти на ці питання, зробили кожний свій внесок у скарбницю загальнолюдської мудрості. За визначенням Арістотеля, етика – це “філософія, що стосується людини”. Еріх Фромм, розмірковуючи над проблемами етики, пише про “мистецтво жити”, яке має спиратись на теоретичну “науку про людину”. Можна вважати етику розділом філософії, який постає з намагання відповісти на питання: що є добро?

Пропонована програма складена за історико-хронологічним принципом: розглядаються етика античності, середньовіччя, доби Відродження і нового часу.

Програма узгоджена з викладом матеріалу курсу в навчальному посібнику О. В. Пустовіта “Етика і естетика”, виданому МАУП у 2006 р.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ЕТИКА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Від античності до Нового часу
1	Предмет і завдання курсу
2	Етика античності. Сократ, Платон, Арістотель. Епікуреїзм і стоїцизм
3	Етика середньовіччя. Етична доктрина християнства
4	Етика доби Відродження. Гуманізм
	Змістовий модуль II. XVIII – XX ст.
5	Етика доби Просвітництва. Декарт, Гоббс, Спіноза
6	Класична німецька філософія. Кант, Фіхте, Шеллінг, Гегель
7	Етика романтизму: заперечення нормативності. Кіркегор
8	Антинормативні зрушення в етиці. Маркс і Ніцше
9	Етика у філософії постмодернізму
Разом годин: 36	

ЗМІСТ
дисципліни
“ЕТИКА”

Змістовий модуль I. Від античності до Нового часу

Тема 1. Предмет і завдання курсу

Етика як розділ філософії. Генеза та історична еволюція термінів “етика” і “мораль”. Етика як філософія життя. Категорія щастя в системі етичних категорій.

Література [2; 5; 8; 16; 24; 28; 32; 37; 43; 45]

Тема 2. Етика античності. Сократ, Платон, Арістотель. Епікуреїзм і стоїцизм

Вчення і доля Сократа (Платон “Апологія Сократа”). Етичний раціоналізм – тотожність добродесності й знання. Полісний устрій життя та ідеали колективізму. Етична проблематика в діалогах Платона “Протагор”, “Горгій”. Етика софістів.

Становлення етики як окремої науки. “Нікомахова етика” Арістотеля. Щастя як найвище благо. Добродесність як середина. Гармонія щастя і добродесності в етиці Арістотеля.

Два напрями в етиці після Арістотеля:

- добродесність як засіб досягнення щастя — епікурейсько-евдемоністична традиція (життя і твори Епікура);
- щастя як наслідок добродесності — стоїчна традиція (Зенон з Кітіона, Сенека, Епіктет, Марк Аврелій).

Література [2; 3; 8; 15; 21; 22; 34; 36; 37; 40; 44]

Тема 3. Етика середньовіччя. Етична доктрина християнства

Теоцентризм середньовіччя: християнство як ідейна основа середньовічної культури. Етика свободи (античність) і етика любові (християнство). Моральність християнства: заповіді Мойсея і етика Ісуса Христа (Нагірна проповідь). Євангельські притчі та їх інтерпретація.

Література [1; 3; 7; 22; 26–28; 30; 31; 34]

Тема 4. Етика доби Відродження. Гуманізм

Антропоцентризм — принцип культури Відродження (Піко Делла Мірандола “Про гідність людини”). Гуманізм і studia humanitatis. Титанізм творчих геніїв доби Відродження. Зворотний бік титанізму (О. Лосев “Естетика Відродження”). Відродження як синтез (діалог) античності і християнства (Л. Баткін).

Ренесанс і Реформація. Протестантська етика: ставлення людини до Бога. Праця як аскеза. Реформація і раціоналізація духовного життя Європи.

Література [3; 4; 8; 10; 13; 15; 17; 18; 22; 30; 34; 42; 48]

Змістовий модуль II. XVIII — XX ст.

Тема 5. Етика доби Просвітництва. Декарт, Гоббс, Спіноза

Раціоналістична філософія Декарта (картезіанство): розум як основа духовного життя особистості. Розум і пристрасть — конфліктні начала людської природи.

Французькі моралісти XVII ст. (Ларошфуко, Лабрюйєр, Паскаль) про двоїсту природу людини.

Література [3; 5; 9; 11; 17–19; 22; 28; 29; 39]

Тема 6. Класична німецька філософія. Кант, Фіхте, Шеллінг, Гегель

Етика Канта (“Критика практичного розуму”, 1788 р., “Критика здатності судити”, 1790 р.). Етика Фіхте. Етична доктрина Гегеля.

Література [8; 15; 17; 23–25; 28; 35; 37; 41; 47]

Тема 7. Етика доби романтизму: заперечення нормативності

Заперечення нормативності в етиці. Особистість митця і сутність мистецтва. Культ генія.

Характерні риси романтизму. Ірраціоналізм і культ почуття, песимізм, “естетичність” (мистецтво, а не наука — головний засіб осягнення світу), розбіжність ідеалу і реальної дійсності, ідеалістичне “подвоєння” світу, унікальна особистість як мікрокосм (“безодня душі”), синтез мистецтв, свобода творчості, естетична цінність новації, історизм і проблема народності (національна специфіка мистецтва).

Іронія як втілення єдності протилежностей. Ієрархія мистецтв у художній системі романтизму. Музика — “небо над усіма мистецтвами”. Романтизм в опозиції класицизму.

Література [8; 11; 12; 14; 15; 17; 24; 35; 37; 41; 47; 50]

Тема 8. Антинормативні зрушення в етиці. Маркс і Ніцше

Марксизм як етика масової революційної дії. Концепція людського буття як практики. “Людина є те, що вона робить” (Гегель). Проблема перетворення (а не пояснення) світу з метою побудови комунізму — суспільного устрою, в межах якого “вільний розвиток кожного є умовою вільного розвитку всіх”.

Неметафізична антиспекулятивна етика: Шопенгауєр, Кіркєгор, Ніцше. Одиначність і неповторність людського існування як філософська основа етики. Етика Ніцше як критика традиційної християнської моралі; розрив із класичною традицією.

Література [5; 6; 13–15; 17; 29; 34; 43; 45; 49]

Тема 9. Етика у філософії постмодернізму

Заперечення принципу центрації (плюралізм) як філософська основа постмодернізму. Діалогізм (М. Бахтін) як принцип культури постмодернізму. Екзистенціальна етика Ж. П. Сартра і А. Камю.

Література [5; 6; 8; 11; 22; 28; 29; 33; 34; 36–38; 46; 49]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

В окремих випадках студент може самостійно запропонувати і розробити тему контрольної роботи, попередньо обговоривши її з викладачем.

Основні вимоги до контрольної роботи:

- обґрунтування вибраної теми;
- опрацювання і конспективний виклад відповідних літературних джерел;
- авторський (творчий) розділ;
- список використаної літератури.

Обсяг роботи — до 15 друкованих сторінок.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Етика античності.
2. Етика середньовіччя.
3. Етика доби Ренесансу.
4. Етика доби Просвітництва.
5. Етика доби романтизму: загальна характеристика.
6. Геній як категорія етики романтизму.
7. Уявлення про особистість в історії етики.
8. Прекрасне та потворне в житті.
9. Добродесність як етична категорія.
10. Про природу гумору.
11. Справедливість як феномен культури.
12. Покарання як етичний феномен.
13. Творчість і самореалізація особи.
14. Етика Г. Сковороди.
15. Аполонічне і діонісійське начала в історії етики.
16. Етика Ф. Ніцше.
17. Зло як етична категорія.
18. І. Кант про природу генія.
19. Філософ і влада (на матеріалі поеми О. С. Пушкіна “Анджело”).

20. Платонівська концепція ідеальної держави: влада філософів.
21. Категорія щастя в етиці Арістотеля: блаженство споглядання.
22. Стоїцизм і епікуреїзм: дві концепції щастя.
23. Етика І. Канта.
24. Етика Гегеля.
25. Вчення і доля Сократа (К. Маркс “Сократ — утілена філософія”).
26. Етика Платона (“Держава”).
27. “Нікомахова етика” Арістотеля.
28. Етика християнства (Нагорна проповідь).
29. Життя Ісуса Христа як втілення християнського етичного ідеалу.
30. Милосердя як категорія християнської етики.
31. Ренесансний титанізм (О. Лосев “Естетика Відродження”).
32. Неоплатонізм і етика Відродження.
33. Леонардо да Вінчі і етична думка доби Ренесансу.
34. Шопенгауер про природу генія.
35. Етика Шопенгауера (“Світ як воля і уявлення”).
36. Етика Шеллінга.
37. Етична доктрина класицизму.
38. “Наука поезії” Горация і “Мистецтво поетичне” Буало: етика митця.
39. Етичні доктрини доби бароко.
40. Етичний ідеал і реальність.
41. Проблема добра в історії етики.
42. Проблема самогубства в античній і християнській етиці.
43. Етика Сенеки (“Моральні листи до Луцилія”).
44. Паскаль про природу людини (“Мислі”).
45. Етика Монтеня.
46. Протестантська етика (М. Вебер “Протестантська етика і дух капіталізму”).
47. Теорія естетичного виховання Ф. Шіллера: єдність добра і краси.
48. Етика спілкування.
49. Проблема добра і проблема прекрасного: подібність і відмінності.
50. Етика Кіркегора.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Яку роль у становленні етики відіграв Арістотель?
2. Як піфагорійці розуміли добродетель?
3. Розкрийте значення поняття “калокагатія”.
4. Роль категорії “міра” в античній етиці.

5. Як античне поняття добродетності пов'язане з категорією міри?
6. Прокоментуйте вислів Августина Аврелія: “Немає нікого, хто б до нас, християн, був ближче, ніж платоніки”.
7. Вплив теології на формування середньовічної етики.
8. Предмет дисципліни “Етика” та її завдання.
9. Теоцентризм етики середньовіччя.
10. Що таке гарний вчинок? Наведіть приклад.
11. Що означає studia humanitatis?
12. Особливості ренесансного гуманізму.
13. Що таке amor fati (любов до долі)?
14. Місце етики в системі гуманітарного знання.
15. Прокоментуйте вислів І. Канта про те, що Просвітництво — це здатність користуватися власним розумом.
16. Етика Декарта.
17. Основні ідеї трактату Спінози “Етика”.
18. Особливість кантівського розуміння природи генія.
19. Відмінність понять “мета” і “ідеал”.
20. Значення термінів “справедливість”, “любов”, “милосердя”.
21. Що означає теза “свобода — це відповідальність”?
22. Роль митця-сатирика в етичному житті суспільства.
23. Що означає теза “Бог є любов”?
24. Взаємозалежність національного і загальнолюдського в етиці. Обґрунтуйте свою думку, проаналізувавши звичаї конкретного народу.
25. Етичні особливості певних професій (юрист, лікар, вчитель).
26. Етика доби романтизму: загальна характеристика.
27. Етика Руссо (“Сповідь”).
28. Протистояння романтизму і класицизму в царині етики.
29. Етичний зміст категорії трагічного.
30. Етика Епікура.
31. Етика Сенеки (“Моральні листи до Луцилія”).
32. Етичні аспекти романтичної іронії.
33. Етика Цицерона.
34. Етичний ідеал середньовічного лицарства.
35. Гуманізм як принцип етики Відродження.
36. Зворотний бік ренесансного титанізму (О. Лосев “Естетика Відродження”).
37. Доба Ренесансу: уявлення про ідеальну людину (Б. Кастільоне “Книга придворного”).

38. Ренесансний антропоцентризм (Піко Делла Мірандола “Про гідність людини”).
39. Християнство очима романтика (Шатобріан “Геній християнства”).
40. Італійське Відродження: портретний живопис як втілення гуманістичного ідеалу.
41. Етика Кіркегора.
42. Ренесансний універсалізм: життя людини як витвір мистецтва.
43. Е. Фромм: концепція “втечі від свободи”.
44. Етика М. Лютера.
45. Як пов'язані раціоналізм філософії Декарта і його етична доктрина?
46. Соціальна природа людини и проблеми етики.
47. Етичний ідеал Жана Расіна (трагедія “Андромаха”).
48. Етика Г. С. Сковороди і концепція “сродної праці”.
49. Прокоментуйте вислів Антуана де Сент-Екзюпері: “Найбільша розкіш — розкіш людського спілкування”.
50. Етика А. Швейцера.
51. Антична концепція досконалої людини.
52. Етика Демокріта.
53. *Studia humanitatis* як феномен ренесансної етики.
54. Моральна доктрина Л. Толстого
55. Французькі моралісти XVII ст.: Ларошфуко, Лабрюйєр, Паскаль.
56. Етика Спінози.
57. Етика французьких просвітників-енциклопедистів: загальна характеристика.
58. Етика протестантизму.
59. Чому етику доби античності можна назвати “етикою свободи”, а християнську етику — “етикою любові”? Поясніть відмінність етичних доктрин, аналізуючи проблему самогубства.
60. Проблема самогубства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Августин Аврелій*. Исповедь. — М., 1997.
2. *Аристотель*. Сочинения: В 4-х т. — М., 1977 — 1983.
3. *Барз М. А.* Эпохи и идеи. Становление историзма. — М., 1987.

4. *Баткин Л. М.* Итальянское Возрождение. Проблемы и люди. — М., 1995.
5. *Бердяев Н. А.* Смысл истории. — М., 1990.
6. *Бердяев Н. А.* Философия свободы. Смысл творчества. — М., 1989.
7. *Библия.* Книги Священного писания Ветхого и Нового Завета канонические. — Минск, 1993.
8. *Борев Ю. Б.* Эстетика. — М., 1988.
9. *Буало Н.* Поэтическое искусство. — М., 1957.
10. *Вазари Дж.* Жизнеописание наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих. — М., 1971.
11. *Валери П.* Об искусстве. — М., 1993.
12. *Ванслов В. В.* Эстетика романтизма. — М., 1966.
13. *Вебер М.* Протестантська етика і дух капіталізму. — К., 1994.
14. *Гайденко П. П.* Трагедия эстетизма. — М., 1970.
15. *Гегель Г. В. Ф.* Эстетика: В 4-х т. — М., 1968–1973.
16. *Гейзенберг В.* Смысл и значение красоты в точных науках // Вопр. философии. — 1979. — № 12.
17. *Гейзинга Й.* Homo Ludens. — К., 1994.
18. *Гнедич П. П.* Всемирная история искусств. — Л., 1996.
19. *Голенищев-Кутузов И.* Буало барокко // Романские литературы. — М., 1976.
20. *Гораций, Квинт Флакк.* Собрание сочинений. — СПб., 1993.
21. *Гриненко Г. В.* Хрестоматия по истории мировой культуры. — М., 1998.
22. *Гулыга А. В.* Немецкая классическая философия. — М., 1984.
23. *Гулыга А. В.* Принципы эстетики. — М., 1987.
24. *Гулыга А. В.* Эстетика Канта // Критика способности суждения. — М., 1994.
25. *Гуревич А. Я.* Категории средневековой культуры. — М., 1984.
26. *Гуревич А. Я.* Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства. — М., 1990.
27. *Гусейнов А. А., Апресян Р. Г.* Этика. — М., 1998.
28. *Гусейнов А. А., Иррилиц Г.* Краткая история этики. — М., 1989.
29. *Данилова И. Е.* Искусство средних веков и Возрождения. — М., 1984.
30. *Даниэль С. М.* Искусство видеть. — Л., 1990.
31. *История европейской культуры.* Автор-составитель А. В. Пустовит. — К., 2002.

32. *Кривциун О. А.* Эстетика. — М., 1998.
33. *Лессинг Г. Э.* Лаокоон. — М., 1957.
34. *Лосев А. Ф.* История античной эстетики. Софисты. Сократ. Платон. — М., 1969.
35. *Лосев А., Шестаков В.* История эстетических категорий. — М., 1966.
36. *Лосев А. Ф.* Эстетика Возрождения. — М., 1978.
37. *Малахов В. А.* Этика. — К., 1996.
38. *Платон.* Собрание сочинений. В 4-х т. — М., 1980.
39. *Шеллинг Ф.* Философия искусства. — М., 1966.
40. *Фромм Э.* Психоанализ и этика. — М., 1993.
41. *Фромм Э.* Искусство любить. — М., 2001.

Додаткова

1. *Асеев Ю.* Шедевры світової архітектури. — К., 1982.
2. *Білецький П.* У контексті світового авангарду. — К., 1990.
3. *Богословский М.* Парадоксы культуры XX столетия. — Харьков, 2000.
4. *Винничук Л.* Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима. — М., 1988.
5. *Григорович В.* Великие музыканты Западной Европы. — М., 1982.
6. *Грищенко В.* Культура эпохи Просвітництва. — К., 1994.
7. *Єфименко В.* Культура середньовіччя. Культура Відродження. — К., 1994.
8. *Зубов В.* Леонардо да Винчи. — М., 1982.
9. *Иванов К.* Многоликое средневековье. — М., 1996.
10. *Ивбулис В.* Модернизм и постмодернизм. — М., 1988.
11. *Иванов К.* Трубадуры, труверы и миннезингеры. — М., 1997.
12. *Історія української та зарубіжної культури.* — К., 1999.
13. *Кантор А.* Изобразительное искусство XX века. — М., 1973.
14. *Карсавин Л.* Культура средних веков. — К., 1995.
15. *Корінний М.* Короткий термінологічний словник з української та зарубіжної культури. — К., 2000.
16. *Краснодемський З.* На постмодерністських роздоріжжях культури. — К., 2000.
17. *Крип'якевич І.* Історія української культури. — К., 1999.
18. *Куликова И.* У истоков модернизма. — М., 1980.
19. *Культура народов Центральной и Юго-Восточной Европы XVIII–XIX вв.* — М., 1990.
20. *Куманецкий К.* История культуры Древней Греции и Рима. — М., 1990.

21. *Ліндсей Д.* Коротка історія культури від доісторичних часів до доби Відродження. — К., 1995.
22. *Лінч Джозеф.* Середньовічна церква. — К., 1994.
23. *Лозовий О.* Основи художньої культури. — Харків, 1997.
24. *Лосев І.* Історія і теорія світової культури. Європейський контекст. — К., 1995.
25. *Лотман Ю.* Беседи о культурі. — М., 1994.
26. *Лотман Ю.* Феномен культури. — М., 1978.
27. *Макаров А.* Світло українського бароко. — К., 1994.
28. *Митці України.* Енциклопед. довід. — К., 1992.
29. *Нейхардт О., Шишова І.* Сім чудес світу. — Одеса, 1996.
30. *Ничкало С.* Мистецтвознавство: Короткий тлумач. слов. — К., 1999.
31. *Обломоевский Д.* Французский классицизм. — М., 1988.
32. *Підлісна Г.* Світ античної культури. — К., 1889.
33. *Полікарпов В.* Лекції з історії світової культури. — К., 2000.
34. *Постмодерн* в філософії, науке, культурі. — Харків, 2000.
35. *Тайлор Э.* Первобытная культура. — М., 1989.
36. *Теорія та історія світової і вітчизняної культури.* — Львів, 1992.
37. *Шейко В.* Історія художньої культури. Первісність. Стародавній світ. — Харків, 1999.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Етика”	3
Зміст дисципліни “Етика”	4
Вказівки до виконання контрольної роботи	7
Теми контрольних робіт.....	7
Питання для самоконтролю	9
Список літератури	11

Відповідальний за випуск *Н. В. Медведєва*
Редактор *Т. Д. Станішевська*
Комп'ютерне верстання *А. А. Кучерук*

Зам. № ВКЦ-3999

Підп. до друку 20.02.09. Умов.-друк. арк. 0,81. Обл.-вид.арк. 0,64.
Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП
ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX
*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*